

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 19 november 2024

Mål nr
Ä 6724-23

PARTER

Klagande

Dödsboet efter BL
c/o TL

Ombud: Advokat MA

Motpart

KS

Ombud: Juristen AS

SAKEN

Avvisande av ansökan om boutredningsman

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges beslut 2023-09-11 i mål
Ä 2722-23

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut förordnar Högsta domstolen att dödsboet efter BS ska avträdas till förvaltning av boutredningsman. Det ankommer på tingsrätten att utse en lämplig person för uppdraget.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Dödsboet efter BL har yrkat att Högsta domstolen ska ändra hovrättens beslut och förordna att dödsboet efter BS ska avträdas till förvaltning av boutredningsman.

KS har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

SKÄL

Bakgrund

1. BS avled den 5 mars 2019 och efterlämnade makan KS som ensam dödsbodeläggare. Före sin bortgång hade han upprättat ett testamente i vilket det finns vissa förordnanden avseende fastigheten MS 12. I förordnandena avseende fastigheten omnämns såväl den efterlevande makan som BSs legala arvingar. När BS avled var hans syster, BL, den enda legala arvingen. Den 12 december 2020 avled BL.
2. Dödsboet efter BL ansökte i tingsrätten om att dödsboet efter BS skulle avträdas till förvaltning av boutredningsman. I ansökan anfördes att BL hade erhållit ett legat avseende halva fastigheten och att ansökan gjordes för att få till stånd ett verkställande av legatet. Den efterlevande makan, KS, yrkade att ansökan skulle avvisas då dödsboet efter BL inte var behörigt att ansöka om boutredningsman. BL är enligt KS inte legatarie utan ska ses som efterarvinge.

3. Tingsrätten förordnade att dödsboet efter BS skulle avträdas till förvaltning av boutredningsman och utsåg en sådan. Hovrätten har avvisat ansökan med motiveringen att dödsboet efter BL inte visat att något legat föreligger och att det därmed saknas förutsättningar för att förordna en boutredningsman.

Frågan i Högsta domstolen

4. Den huvudsakliga frågan i målet är vilken prövning som ska göras i ett ärende om förordnande av boutredningsman, när en dödsbodelägre invänder att sökanden saknar behörighet och att ansökan därför ska avvisas.

Dödsboförvaltning och boutredningsman

5. Dödsbodelägrarna har det primära ansvaret för förvaltning och avveckling av dödsboet. Om en dödsbodelägre begär det ska rätten emellertid förordna att egendomen i dödsboet ska avträdas till förvaltning av en boutredningsman. Så ska också ske efter en ansökan av en legatarie, om det är nödvändigt för att legatet ska kunna verkställas. Även en borgenär kan ansöka om en boutredningsman, och en sådan ska då förordnas om det måste antas att dödsboet är på obestånd eller att sökandens rätt på annat sätt äventyras. (Se 18 kap. 1 § och 19 kap. 1 § ärvdabalken.)

6. Boutredningsmannen ska utreda, förvalta och förbereda boet för arvskifte. Uppdraget ska utföras objektivt och opartiskt samt på ett effektivt och ekonomiskt sätt med inriktning på en snabb avveckling av boet. I uppdraget ingår att ta hänsyn till såväl dödsbodelägres som borgenärers och andra rättsägares, inklusive legatariers, intressen. (Jfr NJA II 1933 s. 230.)

7. Om boutredningsmannens uppdrag avser ett dödsbo som föranleder bodelning eller fördelning av efterarv är han eller hon utan särskilt förordnande även bodelningsförrättare (se 17 kap. 1 § andra stycket äktenskapsbalken samt 9 kap. 5 § samma balk, 8 § sambolagen, 2003:376, och 3 kap. 2 § ärvdabalken).
8. Boutredningsmannen är också i regel – utan särskilt förordnande – skiftesman (se NJA II 1933 s. 546 f.).
9. Det finns ett betydande utrymme för boutredningsmannen att självständigt bestämma om utredning och förvaltning av boet. Att försöka ena berörda parter, tolka ett testamente och verkställa legat är uppgifter som kan ingå i uppdraget. Boutredningsmannen har mandat att pröva tvistiga frågor som är av betydelse för boets utredning och som inte är föremål för rättegång. (Jfr NJA II 1933 s. 252, 17 kap. 6 § andra stycket äktenskapsbalken och 23 kap. 5 § ärvdabalken.)
10. En dödsbodelägare som inte är nöjd med boutredningsmannens bedömning av tvistiga frågor kan genom klander av bodelning eller arvskifte få en prövning i domstol av de ställningstaganden som gjorts (se 17 kap. 8 § andra stycket äktenskapsbalken och 23 kap. 5 § ärvdabalken).

Legat

11. Med legat förstås särskild i ett testamente given förmån, såsom viss sak eller visst penningbelopp eller nyttjanderätt till egendom eller rätt att därav njuta ränta eller avkomst. Om förmånen i stället avser kvarlåtenskapen i dess helhet, viss andel därav eller överskott är det ett universellt testamentsförordnande. (Se 11 kap. 10 § ärvdabalken.)

12. Testamentets innebörd är bestämmande för om en testamentstagare är legatarie. Huvudregeln är att legat ska utgå innan dödsboet skiftas och utges så snart det kan ske utan men för någon, vars rätt är beroende av boets utredning. (Se 11 kap. 1 och 2 §§ samt 22 kap. 1 § ärvdabalken, jfr även "Fosterdotterns arv" NJA 1974 s. 190 och Agell, Testamentsrätt, 3:e uppl. 2003 s. 31 ff.)

13. En legatarie är inte dödsbodeläggare. Legatarien har i förhållande till dödsboet rätt att få legatet utlämnat till sig i enlighet med testators förordnande, men har inte någon rätt till insyn i dödsboets förvaltning.

Legataries rätt till säkerhetsåtgärder och förordnande av boutredningsman

14. Om en legataries rätt äventyras genom vanvård eller liknande kan rätten förordna att säkerhet ska ställas för legatet eller att egendomen ska sättas under särskild vård. Genom dessa säkerhetsåtgärder har en legatarie möjlighet att ingripa mot en dödsboförvaltning som inte tar hänsyn till hans eller hennes rätt. (Se 22 kap. 3 § ärvdabalken.)

15. Bestämmelsen om säkerhetsåtgärder erbjuder emellertid inte i alla situationer ett tillräckligt skydd för legatarien. Därför finns också en möjlighet att förordna en boutredningsman efter ansökan av en legatarie. Dödsboet ska avträdas till förvaltning av boutredningsman om det är nödvändigt för legatets verkställande (se p. 5).

16. Ett skäl att utse en boutredningsman kan vara att legatet utgör en betydande del av kvarlåtenskapen och boutredningen till väsentlig del består i förvaltning av denna egendom (jfr NJA II 1933 s. 221).

17. Det kan också finnas skäl att bifalla en legataries ansökan om boutredningsman när legatet är beroende av dödsboets förvaltning samtidigt som det finns motsättningar mellan de berörda. Högsta domstolen har i en

sådan situation förordnat en boutredningsman på ansökan av en legatarie, trots att dödsboet hade erbjudit att ställa säkerhet (se ”Legatet till köpmannen” NJA 1972 s. 229).

Prövningen av en ansökan om förordnande av boutredningsman

18. Vid prövningen av om en boutredningsman ska förordnas kan domstolen behöva ta ställning till sökandens påstående om att han eller hon är dödsbodeläggare, legatarie eller borgenär. Prövningen kan dessutom behöva omfatta andra frågor, t.ex. om boet är skiftat och beträffande legatarier eller borgenärer om deras rätt är äventyrad. (Se ”Arvsavstående och boutredningsman” NJA 1995 s. 148 och ”Borgenär och boutredningsman” NJA 2002 s. 136. Jfr även NJA 1993 s. 302 I och II och NJA 2013 s. 100.)

19. Bestämmelsen i 19 kap. 1 § ärvdabalken och dess förarbeten ger inte någon uttrycklig ledning för hur prövningen ska gå till.

20. En ansökan om boutredningsman handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Handläggningen är av en mer summarisk karaktär än enligt rättegångsbalken. Förfarandet är i regel skriftligt och principerna om omedelbarhet och koncentration är inte tillämpliga. Vidare saknas det möjlighet att höra en part under sanningsförsäkringen. Handläggningen lämpar sig därför inte för en sådan ingående prövning som krävs vid mer omfattande och komplicerade omständigheter (jfr NJA 1993 s. 302 I och II – med Johan Muncks tillägg).

21. När det råder skilda meningar t.ex. om hur ett testamente ska tolkas krävs som regel en prövning av både skriftlig och muntlig bevisning för att testamentets innebörd ska kunna bedömas. En ingående prövning av testamentet ska inte göras inom ramen för ett ärende om förordnande av boutredningsman. Det kan också framhållas att de ställningstaganden

avseende testamentet som ändå görs inom ramen för ett ärende om förordnande om boutredningsman inte får rättskraft (jfr ”Borgenär och boutredningsman”).

22. En ansökan om boutredningsman ska därför prövas i sak om sökanden anför skäl för sin behörighet. Det innebär att ansökan ska avvisas endast om det kan konstateras att de skäl som sökanden anför saknar grund (jfr ”Borgenär och boutredningsman”).

23. För det fall en legataries ansökan om boutredningsman bifalls – trots en invändning om att sökanden inte har ett legat i dödsboet – kan det bli en tvistig fråga som är av betydelse för dödsboförvaltningen. I en sådan situation kommer boutredningsmannen att behöva ta ställning till frågan. Den kan också komma att prövas i domstol.

Bedömningen i detta fall

24. Dödsboet efter BL har som stöd för att förordnandet till BL är ett legat åberopat BSs testamente, bouppteckningen efter BS där hon är upptagen som legatarie och ett yttrande från en av dem som bevittnat testamentet. Som skäl för ansökan om boutredningsman har vidare anförts att det råder oenighet mellan parterna, att den efterlevande maken har vidtagit åtgärder som försvårar verkställande av legatet samt att en säkerhetsåtgärd med stöd av 22 kap. 3 § ärvdabalken inte utgör ett tillräckligt skydd.

25. Vad dödsboet efter BL har anført till stöd för att förordnandet i testamentet är ett legat saknar inte grund. Dödsboet efter BL har därmed anført skäl för sin behörighet. (Se p. 22.)

26. Legatet utgör värdemässigt en stor del av kvarlåtenskapen efter BS. Därtill kommer att det råder motsättningar, bl.a. om vilken förfoganderätt

över egendomen som tillkommer den efterlevande maken. Det får därför anses nödvändigt att boet förvaltas av en boutredningsman.

27. Ansökan om att dödsboet efter BS ska avträdas till förvaltning av boutredningsman ska därmed bifallas. Det ankommer på tingsrätten att förordna en lämplig boutredningsman.

I avgörandet har deltagit justitieråden Agneta Bäcklund, Stefan Johansson, Stefan Reimer, Cecilia Renfors och Margareta Brattström (referent).
Föredragande har varit justitiesekreteraren Anna Deibrant.